

ACTITUDS, CONEIXEMENTS I USOS LINGÜÍSTICS A ANDORRA*

Monserrat BADIA GOMIS

Les dades sociolingüístiques més importants d'aquesta aproximació a la realitat actual andorrana provenen de l'enquesta feta a la fi de l'any 1995 a la població d'Andorra de més de 15 anys. El Ministeri de Cultura va publicar, el 1996, *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*, amb els principals resultats de l'estudi.

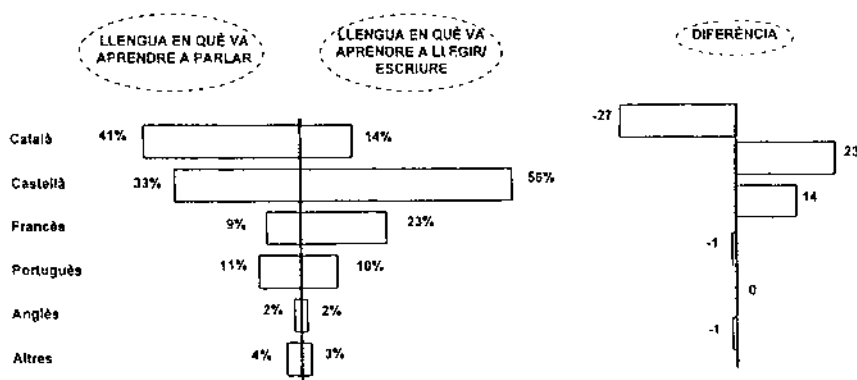
La població actual del Principat d'Andorra és de 64.420 habitants.¹ És una població molt jove² que es relaciona en quatre llengües predominants: el català, el castellà, el francès i el portuguès.

Per llengua materna, els percentatges actuals són els següents: la llengua d'origen del 41% dels habitants del país és el català; del 33%, el castellà; de l'11%, el portuguès, i del 9%, el francès; el 7% són parlants d'altres llengües, entre els quals destaca la comunitat angloparlant.

Aquestes dades no es corresponen ni amb la nacionalitat,³ ni encara menys amb la llengua amb què s'ha après a llegir i a escriure, com es pot observar al gràfic núm. 1.

GRÀFIC 1
Coneixement lingüístic

Llengua en què va aprendre a parlar / Llengua en què va aprendre a llegir i escriure

* Text de la comunicació presentada el dia 26-XI-1997 en la taula rodona dedicada a "Tendències recents de la política lingüística a Andorra".

1. Dades del mes de setembre de 1997.

2. La mitjana d'edat de la població de més de 15 anys enquesta a la fi de 1995 era de 38,6 anys.

3. Per exemple, si sumem la població de nacionalitat andorrana -30%- i la població catalanoparlant de nacionalitat espanyola -19%-, obtenim un percentatge superior al de la població catalanoparlant d'origen, cosa que s'explica pel fet que actualment hi comença a haver un percentatge significatiu d'andorrans de llengua materna diferent de la catalana.

Quant al coneixement del català per part de la població adulta, es pot dir que el nivell de comprensió és alt: només un 3% de la població no l'entén gens ni mica. El percentatge, però, és menys positiu quan ens referim a la competència de parlar: un 91% de la població sap parlar-lo, tot i que dins aquest grup hi ha un 11% de persones que ho fan "amb moltes o certes dificultats".

Tenint en compte la variada composició lingüística de la població andorrana i el fet que, a diferència del que passa actualment, la població objecte de l'estudi que ens aporta la informació ha estat escolaritzada majoritàriament en llengües diferents de la catalana, el nivell global de coneixement del català no és tan baix com podria semblar a primera vista.

En aquest punt cal fer dues consideracions:

La primera és que, llevat del que passa en alguns sectors específics⁴, la capacitat de comprensió i expressió no troba una correspondència d'ús equitativa en alguns àmbits, entre els quals destaca el sector socioeconòmic.

La segona és que el coneixement de la llengua castellana supera en totes les competències el del català. Això fa que d'una manera tàcita i gairebé espontània el castellà estigui –també a Andorra– protagonitzant bona part de les relacions en alguns sectors, com ara el comerç, la restauració, les discoteques, etc., que tenen un efecte d'"aparador" molt important, sobretot per a les persones de fora que visiten el país.

Pel que fa als usos lingüístics de la població d'Andorra, de l'estudi esmentat es desprèn que a casa, amb els amics i en les relacions internes de la feina, la llengua més utilitzada és la catalana, amb percentatges sempre superiors al 60%.⁵

4. Per exemple, a l'Administració andorrana –Govern, comuns, etc.–, on un 72% de la població s'adreça en català i un 80% és atesa en aquesta llengua. L'ús del català a les diferents administracions del país es pot considerar elevat, tot i que naturalment és susceptible de millorar.

Malgrat i que en aquests casos les mostres de l'enquesta eren més petites, posem els exemples dels extrems:

	<i>S'hi adrecen en català</i>	<i>Són atesos en català</i>
En general	72 %	80 %
Govern	80 %	88 %
Correus espanyols	52 %	45 %
Correus francesos	49 %	43 %

5. Incloem a continuació els percentatges detallats de l'ús de les diferents llengües en aquests tres àmbits:

<i>A casa</i>	català	61% (sempre 41%)
	castellà	43% (sempre 20%)
	francès	11% (sempre 5%)
	portuguès	9% (sempre 5%)
	català-castellà	13%
	altres	16% català-francès, portuguès-castellà, castellà-francès
<i>Amb els amics</i>	català	67% (sempre 33%)
	castellà	52% (sempre 16%)
	francès	15%
	portuguès	7%
	català-castellà	23%
	altres	21%
<i>A la feina</i>	català	63% (sempre 34%)
	castellà	54% (sempre 21%)
	francès	11%
	portuguès	5%
	català-castellà	26%

En tots els casos, la característica més específicament andorrana serien els alts percentatges de combinacions de llengües diferents de la de català-castellà, que lògicament és la més habitual.

Es pot observar que en el pas de casa fins a la feina passant pels amics el català, el francès i el portuguès s'utilitzen una mica menys de manera progressiva i que, en canvi, el castellà s'utilitza més.

En les relacions de casa augmenta l'ús del català en les relacions dels més grans amb les generacions més joves, i encara més en les relacions entre els joves, una tendència positiva a favor de la llengua oficial, i pròpia.

Per edats, les persones que fan servir més el català són les que estan situades a les franges de 15 a 25 anys i de més de 50 anys amb estudis.

En les relacions laborals augmenta l'ús del català quan els subordinats s'adrecen als superiors (el 55% ho fan), i disminueix quan els superiors s'adrecen als subordinats (34%). Els càrrecs més alts, propietaris i professionals liberals l'utilitzen més. Els quadres intermedis es presenten sovint com un fre en la utilització de la llengua del país.

Per al món socioeconòmic, que com hem dit és aquell en què l'ús de la llengua pròpia d'Andorra és més baix, es van estudiar vuit situacions diferents amb preguntes sobre diferents indrets que la gent visita habitualment.⁶

A partir dels usos constatats en el món socioeconòmic es van establir tres situacions, que es van anomenar:

Favorable (per als bancs, les companyies d'assegurances i els metges).

Intermèdia (per a les perruqueries, els restaurants i el petit comerç).

Desfavorable (per als taxis, els autobusos, els bars i les discoteques, i els grans magatzems).

El que es pretenia era analitzar el procés de substitució de llengües en l'evolució d'una situació favorable a una de desfavorable. El resultat és que a mesura que "empitjora" la situació augmenta l'ús del castellà en detriment del català, com es pot veure al gràfic núm. 2.

Els castellanoparlants arriben a fer servir una mica més el català que el castellà en les situacions favorables, però la llengua catalana és superada àmpliament ja en les situacions intermèdies.

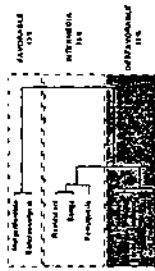
Els francesos mantenen en primer lloc el francès en les situacions favorables i a mesura que passen d'una situació a una altra el van substituint pel castellà. L'ús del català es manté no gaire alt, però estable, en totes les situacions.

Els exemples més preocupants són els dels portuguesos i d'altres nacionalitats. Per a aquests grups fins i tot en les situacions favorables la llengua més utilitzada de manera destacada és la castellana. De fet no, s'hi observa substitució lingüística per tal com utilitzen majoritàriament el castellà en qualsevol situació.

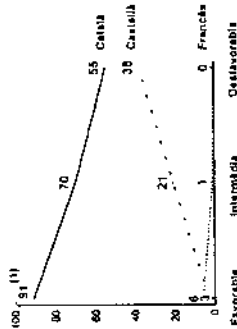
6. Eren els bancs i les companyies d'assegurances, el metge, la perruqueria, el petit comerç, el restaurant, el transport públic, els bars i les discoteques i els grans magatzems. Els percentatges obtinguts van ser els següents:

	<i>banc/asseg.</i>	<i>metge</i>	<i>perruq.</i>	<i>botiga</i>	<i>rest.</i>	<i>taxi/bus</i>	<i>bar</i>	<i>grans mag.</i>
S'hi adreça en català	67%	58%	43%	46%	38%	35%	33%	29%
L'atenen en català	72%	56%	42%	36%	35%	29%	25%	12%

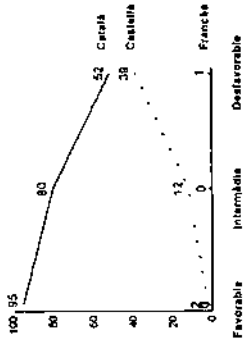
GRÀFIC 2
Usos lingüístics en les relacions amb el món socioeconòmic
 Llengua més utilitzada quan va a ... per variables principals

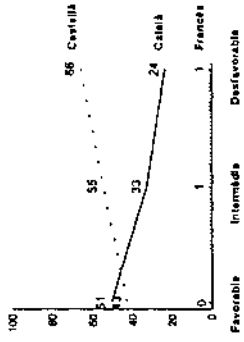
Andorra

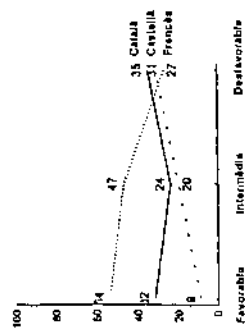
Espanyola llengua materna català

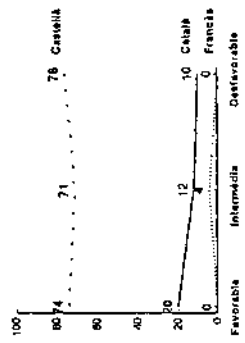
Espanyola llengua materna castellà

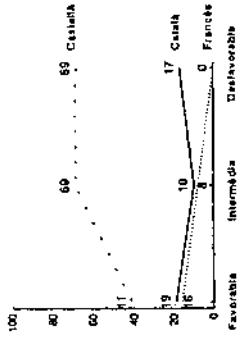
Francès

Portuguesa

Alicia

(1) Pel 81% dels andorrans la llengua més utilitzada en els llocs favorables és el català, pel 70% en els llocs intermedià i pel 55% en els llocs desfavorables.

Finalment, cal esmentar l'actitud de la població envers la promoció de la llengua oficial i a favor que n'augmenti l'ús, que és clarament positiva. La condició de petit país molt comercial i dependent en gran manera del turisme i molts altres factors històrics han fet, però, que a Andorra, llevat d'algun sector específic molt sensibilitzat per la llengua, no existeixin actituds generalitzades i decidides de defensa de la identitat lingüística del país. La barreja de llengües diferents s'ha viscut amb una naturalitat pròpia d'un bon comerciant i en molts sectors es pot dir fins i tot que encara avui és un tema que no preocupa gaire.

L'altra cara de la moneda és que les persones parlants d'altres llengües que han anat arribant al país han acceptat amb la mateixa naturalitat que la llengua oficial d'Andorra és el català i no n'han qüestionat el paper preponderant que ha de tenir en molts àmbits. Això, però, no vol dir que s'hagin esforçat a aprendre-la en tots els casos, la qual cosa ha comportat una dificultat afegida per a la seva integració. No cal dir que hi ha factors socioeconòmics que també contribueixen a fer més difícil la integració de la població de fora, com ara el grau d'estabilitat o inestabilitat de la població⁷ o bé les condicions laborals d'algunes feines (horaris, mobilitat excessiva, etc.).

TENDÈNCIES DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA RECENT

Com hem dit, el grau de coneixement de la població adulta és acceptable tenint en compte les circumstàncies. A més, les expectatives de millora són esperançadores perquè actualment el 100% de la població menor de 15 anys –que no va ser objecte de l'estudi esmentat– aprèn el català a l'escola, i tampoc es pot oblidar l'augment continu d'infants escolaritzats en escoles en què la llengua vehicular és la catalana, gràcies a la progressió de l'Escola andorrana des de la seva creació.

Atesa la realitat exposada, des del Ministeri de Cultura, els esforços més importants s'adrecen a la promoció de l'ús. Per això, algunes actuacions possibles, com ara la catalanització d'impresos, de cartells, la correcció, etc., no s'han considerat l'objectiu prioritari. En molts casos senzillament perquè ja es fan majoritàriament en català; en altres perquè vivim sota el condicionament, que acceptem, del turisme. No vol dir que no s'hi treballi; es dediquen esforços i es donen facilitats per a la correcció, per exemple, però es consideren dependents del primer objectiu: que es parli, que es faci servir.

En els darrers anys s'ha intentat fer veure als catalanoparlants d'Andorra que no han de renunciar a la seva llengua en cap àmbit. En aquest sentit l'enquesta feta, que demostra l'alt grau de comprensió del català per part de la població, ha resultat una eina molt valuosa per convèncer que canviar de llengua, encara més quan no es coneix l'interlocutor, és un esforç inútil, empobridor i fins i tot poc agraït pel mateix l'interlocutor.

Si hi ha una bona predisposició, o com a mínim no hi ha oposició, si els nens i nenes saben parlar-lo –no es pot oblidar que tots sense distinció estudien la llengua, la història i altres aspectes del país–, si els adults entenen el català, el que cal fer és promoure'n l'ús.

7. En els darrers anys s'han produït força casos de retorn de residents de molts anys als països respectius per millora de la situació pròpia o del país d'origen, per jubilació o per empitjorament de la seva situació laboral a Andorra.

Pèr això, en certa manera com a complement dels importants recursos que es posem a l'abast de la població des del Ministeri d'Educació⁸, les campanyes fetes fins ara pel Servei de Política Lingüística s'adrecen més aviat al món socioeconòmic i a la població catalanoparlant. La sensibilització de la població no catalanoparlant és sempre complementària d'aquest primer objectiu: el pas previ, encara que duri molts anys, és fer adonar als catalanoparlants que no es pot demanar cap esforç als parlants d'altres llengües si abans no se'ls dona l'oportunitat de fer servir la llengua del país.

Acabem tornant a destacar que el Principat d'Andorra depèn molt del turisme i que és bo que els espanyols, els francesos, els anglesos i els portuguesos puguin ser atesos en la seva llengua. No és encara més bo que els andorrans i els catalans siguin atesos en la seva, que és també la del país? La resposta és sí, sempre, és clar, que es comportin com els espanyols, els francesos, els anglesos i els portuguesos i utilitzin, com tots aquests, la seva llengua en les seves relacions.

8. A més dels estrictament "escolars", l'escola bàsica d'adults, la formació d'adults, la formació professional, etc.